

К.: Знання, 2006. – 197 с. 8. *Нерухомість в Україні: Підручник для студ. вищ навч. закл. / В.І. Павлов, І.І. Пилипенко, І.В. Кривов'язюк. – К.: Державна академія статистики обліку та аудиту, 2008. – 765 с.*

УДК 330.341.1:65.012.32

Й.М. Петрович

Національний університет “Львівська політехніка”

ПРІОРИТЕТИ, ІНСТРУМЕНТАРІЙ І РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИСКОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

© Петрович Й.М., 2009

Зроблено спробу системно висвітлити основні складові процесу прискорення інноваційного розвитку економіки України, серед яких є пріоритетні напрямки розвитку економіки, інструментарій управління цим процесом та його ресурсне забезпечення.

An attempt is done to systematically light up the basic constituents of acceleration process of innovative development of economy of Ukraine, among which priority directions of development of economy, tool of this process control and its resource providing.

Постановка проблеми. Прискорення розвитку інноваційних процесів в економіці України гальмується не тільки наявністю перманентних кризових явищ у її функціонуванні, а значно більшою мірою відсутністю комплексу системних заходів економічного, організаційно-технічного характеру, спрямованих на модернізацію провідних галузей національного господарства шляхом прискорення розвитку галузі вітчизняного машинобудування. На машинобудівних підприємствах повинні бути створені умови для виготовлення сучасного високопродуктивного устаткування, а в секторах економіки його споживання – належне фінансове і матеріально-технічне забезпечення. Узгодженість діяльності між виробниками техніки та її споживачами дасть змогу прискорити модернізацію підприємств на засадах застосування новітніх технологій і в такий спосіб створити надійну базу для виготовлення продукції високої якості з інноваційним наповненням, яка буде конкурентоспроможною на вітчизняному і зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційної діяльності сучасних організаційно-виробничих систем та цілих секторів економіки знаходяться в центрі уваги українських вчених і зарубіжних дослідників. Результати їхніх досліджень знайшли відображення у багатьох опублікованих фундаментальних працях, в яких ґрунтовно висвітлюються сучасні тенденції розвитку інноваційно-підприємницьких теорій [1], засади державної інноваційної політики [2], проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці [3], оновлення і модернізації підприємств шляхом застосування новітніх технологій [4].

Крім того, в центрі уваги дослідників знаходяться проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності сучасних організаційно-виробничих систем та оцінювання ефективності використання впливу інновацій на господарські результати, а також проблеми управління інноваційною діяльністю сучасних організаційно-виробничих систем [15; с. 6, 7] тощо.

Багато дискусійних питань, пов'язаних з інноваційною діяльністю в усіх сферах національної економіки, широко обговорюється на міжнародних науково-практичних конференціях, які часто проводяться в Україні.

Результатом досліджень з інноваційної проблематики є ґрунтовні публікації, серед яких численні монографії, збірники, успішно захищені докторські і кандидатські дисертації, що свідчить про наявність в Україні значного науково-інноваційного потенціалу. Однак використання цього потенціалу не відповідає сучасним вимогам розвитку економіки України.

Зазначимо, що в окремих секторах промисловості переважає застаріле устаткування, питома вага якого сягає в середньому 60–70%, а вітчизняне машинобудування не забезпечує прискорених темпів його оновлення. У провідних галузях промисловості використовуються застарілі технології, що призводить до значного споживання в українській промисловості енергоресурсів, які у 4–5 разів перевищують їх споживання в економіці європейських країн. Внаслідок цього зростає собівартість продукції і знижується її конкурентоспроможність порівняно з дешевою продукцією імпортного виробництва, яка потужно заповнює український ринок.

На особливу увагу заслугове обґрунтування шляхів прискореного розвитку галузі вітчизняного машинобудування, яка повинна забезпечувати прискорення інноваційних процесів в усіх секторах національної економіки. Актуальність виконання цього завдання особливо зростає, оскільки подолання кризи та її наслідків може бути досягнуто в результаті прискорення модернізації економіки та однієї із провідних її галузей – машинобудування.

Постановка цілей. Прискорення інноваційних процесів в економіці України повинно ґрунтуватись на відповідних пріоритетах. Основним серед них має бути прискорений розвиток вітчизняного машинобудування та провідних його галузей, які покликані створити матеріальну базу для прискореного розвитку базових секторів економіки на інноваційних засадах.

Крім того, вкрай важливо сформулювати дієвий системний інструментарій прискорення інноваційної діяльності підприємств і організацій, який повинен спонукати їх менеджмент до пошуку резервів і організування виробництва продукції, здатної конкурувати на зовнішніх і внутрішніх ринках.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що із другої половини 2008 року, і, фактично, протягом усього 2009 року економіка України знаходилась в стані глибокої економічної кризи. Варто зазначити, що в четвертому кварталі 2009 року спостерігаються певні ознаки економічного зростання і насамперед в базових галузях національного господарства – гірничо-видобувній, металургійній, хімічній, машинобудівній та ін.

Зараз дослідниками і економістами ґрунтовно аналізуються причини виникнення та масштабного поширення кризових явищ в економіці України. На деякі з них зроблено спробу дати відповідь. Очевидно, що наявність таких досліджень і узагальнень стане важливою передумовою для формування належних висновків і оцінок, які повинні стати дороговказом і локомотивом формування і реалізації системних заходів ефективного господарювання у майбутньому.

Вирішення цього важливого завдання вимагає з'ясування низки проблемних питань організаційно-економічного спрямування, які мають важливе теоретичне і практичне значення для прискорення розвитку економіки України на інноваційних засадах. Серед них визначальними можна назвати такі:

1. Визначення і обґрунтування пріоритетних галузей і підприємств, здатних здійснювати організування інноваційних процесів, що дасть змогу забезпечити виготовлення продукції високої якості та конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

2. Формування механізму управління інноваційними процесами, побудованого на засадах програмно-цільового планування, який повинен стати важливим інструментарієм для досягнення цілей в галузях і на підприємствах.

3. Ресурсне і кадрове забезпечення заходів, спрямованих на прискорення інноваційних процесів, яке повинно ґрунтуватися на відповідній нормативній та законодавчій базі.

Зупинимось ґрунтовніше на змістовному наповненні кожного із названих вище проблемних напрямків, пов'язаних із забезпеченням прискорення інноваційних процесів в економіці України.

Пріоритетними необхідно вважати базові галузі, які є основою виробничого потенціалу країни, її експортних можливостей та безпосередньо і опосередковано впливають на розвиток усіх інших секторів національної економіки.

Їх функціонування повинно регламентуватись відповідними нормативними актами. Це означатиме, що такі галузі і підприємства матимуть визначену перспективу свого розвитку і стабільного функціонування. З іншого боку, маючи статус галузей і підприємств, що розвиваються на засадах інноваційних процесів, це означатиме, що вони знаходяться під опікою держави, що підвищуватиме їх інвестиційну привабливість. Крім того, такі галузі й підприємства повинні користуватись відповідними державними преференціями, серед яких: занижені ставки оподаткування на період освоєння нових видів продукції і технологій, отримання пільгових кредитів на придбання новітніх технологій та модернізацію підприємств, здатних налагодити серійне виробництво конкурентоспроможної продукції, зміни в удосконаленні митної політики в контексті діяльності таких підприємств, які мають відповідні угоди на поставку комплектуючих виробів для виготовлення продукції з інноваційним наповненням тощо.

Визначення пріоритетних галузей та їх підприємств стає важливим підґрунтям для формування системного підходу до управління процесами розвитку економіки на інноваційних засадах на державному рівні. Наявність таких пріоритетів має також важливе значення у зв'язку з входженням України в зону вільної торгівлі. Це в певний спосіб орієнтуватиме ділових партнерів на поглиблення співробітництва України з Європейським Союзом.

Визначення на державному рівні пріоритетних галузей і підприємств обумовлює необхідність розроблення і застосування відповідного інструментарію організування прискорення інноваційних процесів. Досвід і успішна практика діяльності окремих галузей і їх підприємств показують, що таким інструментарієм можуть бути цільові програми. Формування і реалізація таких програм має багато переваг. У них повинні бути чітко окреслені терміни виконання проектних заходів, спрямованих на прискорення розвитку інноваційних процесів, визначені обсяги необхідних інвестицій та джерела і шляхи їх отримання підприємствами, а також належне кадрове забезпечення.

Необхідно зазначити, що забезпечення заходів, передбачених у цільових програмах необхідними ресурсами, є вирішальним чинником успішного їх виконання та досягнення поставлених ними цілей. Для ефективного використання цих ресурсів потрібна чітко організована та узгоджена діяльність відповідних суб'єктів господарювання. Йдеться про формування мобільної і гнучкої системи управління, здатної забезпечувати ефективне використання наявних потенціальних можливостей організаційно-виробничих систем пріоритетних галузей і ресурсів, якими вони володіють на сучасному етапі господарювання, а також суспільства загалом.

Одне з чільних місць повинно бути відведене фінансовому забезпеченню виконання програм. Йдеться насамперед про безперервне фінансування обсягу робіт, передбачених відповідним планом

їх виконання, протягом календарного року, із заздалегідь визначених надійних джерел фінансування. Отже, фінансове забезпечення виконання робіт, передбачених цільовими програмами, має бути в належний спосіб узгоджене в часі з їх виконавцями, що дасть змогу домогтися раціонального організування виконання інноваційних проектів та ефективного використання інноваційних ресурсів.

Прискорення розвитку інноваційних процесів в економіці України безпосередньо залежить від наявності фахівців вищого рівня кваліфікації та досвідчених робітників. Ця проблема є актуальною для усіх секторів національної економіки і переважної більшості їх підприємств. Однак важливість її особливо зростає для галузей із статусом пріоритетних і особливо машинобудування.

Відомо, що чисельність їх не зростає, а постійно зменшується. Так, протягом останніх років з України емігрувала значна кількість учених, десятки тисяч інженерно-технічних працівників, математиків, програмістів. Особливо проблемним є працевлаштування молодих спеціалістів, які володіють новітніми технологіями, тобто повноцінне використання набутих ними знань для виконання завдань, пов'язаних з організуванням виробництва продукції з інноваційним наповненням. Це пояснюється тим, що потужності значної кількості галузей та підприємств не повністю завантажені виготовленням профільної продукції з інноваційним наповненням, простоюють або працюють неповні зміни за спеціальним графіком. У таких умовах молоді спеціалісти втрачають можливість для ґрунтового закріплення набутих теоретичних знань та підвищення свого фахового рівня, не набувають належного виробничого досвіду і, в кінцевому підсумку, опиняються на узбіччі розвитку інноваційних процесів.

Не стала активним учасником у вирішенні кадрових питань і вища школа України, яка не в повному обсязі спроможна на цьому етапі прискорення науково-технічного прогресу забезпечити ними високотехнологічні виробництва в пріоритетних галузях. Це може призвести до того, що в недалекій перспективі можуть виникнути серйозні труднощі із освоєнням і використанням інновацій, які спрямовуватимуться для розвитку новітніх технологій.

Важливим чинником прискорення інноваційних процесів повинна стати мотиваційна політика, яка має відповідати сучасним вимогам науково-технічного прогресу. Вона повинна бути спрямована на вирішення багатьох проблем, пов'язаних із розвитком працівників та задоволенням їхніх соціальних потреб, і узгоджена з основними цілями діяльності підприємств пріоритетних галузей. До таких галузей насамперед треба віднести машинобудування, яке орієнтоване на випуск інноваційної продукції. Навіть в умовах кризи галузь нарощує випуск продукції і поступово відновлює свої позиції для виконання поставленого перед нею двоєдиного завдання: здійснити докорінну технічну модернізацію техніко-технологічної бази своїх підприємств і прискорити випуск сучасної техніки для переоснащення підприємств інших секторів економіки.

Виконання цього завдання вимагає не тільки розроблення, а й прискореної реалізації програми оновлення техніко-технологічної бази в пріоритетних галузях машинобудування. Актуальність виконання цього завдання обумовлена тим, що зношеність основних виробничих фондів в галузі машинобудування становить майже 70%, а їх оновлення становить лише понад 5% в рік. А за сучасних темпів технічного прогресу рекомендується оновлювати наявне на підприємствах технологічне устаткування через кожних 8–10 років його експлуатації, тобто рівень оновлення устаткування повинен становити майже 20% щорічно.

Попри усі внутрішні труднощі галузь машинобудування має потужний виробничий потенціал. Так, понад 60% виготовленого в Україні металургійного устаткування експортується в інші країни, а підприємства транспортного машинобудування 70% своєї продукції поставляють на експорт.

Підприємства галузі енергетичного машинобудування України здатні забезпечити потреби енергетики в сучасному устаткуванні на 100%. Проте оновлення енергетичних потужностей відбувається повільно. Так, зношеність генеруючих агрегатів ТЕС та ГЕС становить 85%, а атомних – майже 50%

Зазначимо, що галузь здатна забезпечити виготовлення сучасного устаткування, яке забезпечить ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів, оснащення малих ГЕС, дасть змогу створити надійну базу для підвищення енергоефективності та енергозаощадження. Надзвичайно актуальним завданням для галузі є нарощування потужностей з виготовлення агрегатів, які дають змогу впроваджувати технології інтенсифікації горіння усіх видів палива на діючих теплових станціях та бути екологічно безпечними у застосуванні.

Деякі інші проблеми у своєму розвитку має галузь сільськогосподарського машинобудування. Основні фонди в галузі зношені на 80%, а технологічне устаткування – на 92%. Маючи відсталу технічну базу, галузь не спроможна забезпечувати сільське господарство сучасною високопродуктивною технікою. Тому на полях України в значній кількості використовуються трактори і комбайни імпортного виробництва, придбані різними організаціями під гарантії уряду за іноземні кредити без належного контролю за їх використанням, в результаті чого до Держбюджету не повертаються кошти, які становлять сотні млн. доларів США. Отже, держава несе значні збитки від закупівлі техніки сільськогосподарського призначення.

Крім того, в Україні відсутнє належне сервісне обслуговування імпортної техніки, що створює проблеми для її ефективного використання у відповідних сферах господарської діяльності. Внаслідок цього господарства несуть додаткові витрати, пов'язані з ремонтом імпортної техніки, що негативно позначається на ефективності господарювання. Отже, використання імпортної техніки не призвело до значного підвищення технічного рівня в галузі рослинництва.

Низький рівень технологічного оснащення виробничих процесів у тваринництві, овочівництві, а також процесів, пов'язаних із зберіганням і транспортуванням сільськогосподарської продукції. Слід зазначити, що згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України № 328-Р від 28 березня 2009 р. «Про державну підтримку у 2009 році вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу НАК «Укراгролізінгу»» виділено із Стабілізаційного фонду 393 млн. грн. Це в певний спосіб позитивно вплинуло на діяльність підприємств виробників сільськогосподарської техніки. Однак такий обсяг коштів не зовсім задовольняє виробників техніки та їх споживачів – аграріїв.

Відставання розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування, її занепад є основною перепоною на шляху зростання експортного потенціалу агропромислового комплексу України, який поступається лише металургії та машинобудуванню країни.

Відомо, що Україна є потужною аграрною країною. Тому вона повинна мати свою потужну матеріально-технічну базу для сільського господарства, спрямовану на використання сучасних новітніх інноваційних технологій шляхом прискорення розвитку сільськогосподарського машинобудування. Ця галузь за своїм значенням для національної економіки у пріоритетах свого розвитку повинна знаходитись на одному рівні з авіакосмічною галуззю країни. Якщо розвиток авіакосмічної галузі свідчить про високий науково-технічний рівень України у світових рейтингах, то високий рівень розвитку сільськогосподарського машинобудування і, в результаті цього, докорінне переоснащення сільськогосподарського виробництва дасть змогу зміцнити експортний потенціал і позиції країни на міжнародному ринку продовольчих товарів. Крім того, підвищення оснащеності праці сільгоспвиробників та технічного рівня сільськогосподарського виробництва стане важливою передумовою докорінних змін в економіці і продуктивності та культурі виробництва, приведе до відчутного зниження витрат на виготовлювану сільськогосподарську продукцію, сприятиме

розвитку соціальної інфраструктури села і стане матеріальною основою для динамічного зростання добробуту селян.

Враховуючи ці обставини, галузь сільськогосподарського машинобудування повинна забезпечити агропромисловий комплекс України сучасною досконалою системою машин для рослинництва, тваринництва, садівництва і овочівництва, зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції. Отже, розвиток галузі сільськогосподарського машинобудування не тільки сприятиме докорінному переоснащенню сільськогосподарського виробництва, а й зростанню його економічної і соціальної ефективності.

Прискорений розвиток галузі машинобудування, яка орієнтована на виготовлення інноваційної продукції, дасть змогу швидкими темпами здійснити модернізацію матеріально-технічної бази усіх секторів економіки національного господарства, створити надійний фундамент її функціонування на інноваційних засадах. Отже, тільки впровадження комплексу системних заходів, спрямованих на прискорення інноваційних процесів в усіх секторах економіки України, сприятиме стабільності її функціонування та конкурентоспроможності.

Висновки. Сповільнення темпів інноваційних процесів в промисловості та в інших секторах економіки України обумовлюється відсталістю у своєму розвитку вітчизняного машинобудування, яке не спроможне в необхідних обсягах поставляти на внутрішній ринок досконалу техніку, використання якої дасть змогу прискорити модернізацію їх техніко-технологічної бази. Виконання цього завдання зумовлює необхідність визначення на державному рівні пріоритетів у розвитку галузі машинобудування, створивши для цього необхідні організаційно-економічні умови.

Особливо актуальним є завдання удосконалення діючого механізму управління інноваційними процесами, який повинен адекватно враховувати динамічні зміни у темпах науково-технічного прогресу та матеріалізацію його результатів в умовах діяльності підприємств. Цим вимогам найбільше відповідає такий інструментарій, як комплексні цільові програми. Вони орієнтовані на отримання позитивного кінцевого результату, яким є прискорення застосування інноваційних процесів у діяльності суб'єктів господарювання за оптимального використання інвестиційних ресурсів та кадрового потенціалу.

Перспективи подальших досліджень. Актуальною проблемою є розроблення і обґрунтування основних напрямків підвищення технологічного рівня розвитку промисловості України, модернізації її провідних галузей і насамперед машинобудування шляхом виконання державних і регіональних цільових програм, а також програм окремих провідних підприємств та надання бюджетної підтримки інвестиційним проектам, які мають інноваційне спрямування, а також створення ефективних механізмів для залучення приватних коштів на вигідних засадах для учасників кредитування інноваційних процесів.

1. *Державна інноваційна політика // Інтелектуальна власність. – 2004. – №1. – С.37–40.* 2. *Гальчинський А., Гесць В., Кінах А., Семіноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.* 3. *Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: Монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 582 с.* 4. *Данилишин Б. Українська економіка: курс на модернізацію // Урядовий кур'єр. – 2009. – №186. – С.6–7.* 5. *Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.* 6. *Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / За ред. д.е.н., проф. Л.І. Федулової. – К.: Вид-во*

УДК 681.3.08.03/322:334

С.С. Саталкін, Т.І. Форостина
Національний університет «Львівська політехніка»

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

© Саталкін С.С., Форостина Т.І., 2009

Розглянуто проблеми оцінювання ефективності інноваційної діяльності та існуючі методологічні підходи щодо оцінювання економічної ефективності інноваційних проектів. Досліджено специфіку оцінювання економічної ефективності інноваційних проектів на одному з підприємств нафтогазового комплексу та запропоновано показник оцінювання ефективності інноваційного методу діагностування стану магістральних трубопроводів.

In the article the problems of evaluation of efficiency of innovative activity and existent methodological approaches are considered in relation to the evaluation of economic efficiency of innovative projects. Investigational specific of evaluation of economic efficiency of innovative projects on one of enterprises of oil gas complex and the index of evaluation of efficiency of innovative method of diagnostic of the state of main pipelines is offered.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності підприємства не може ґрунтуватись лише на механізмах ринкового саморегулювання. «Невидима рука ринку» в сучасних умовах є недостатньо ефективним важелем впливу на суб'єкти господарювання у сфері зростання їх конкурентоспроможності [1, с. 16]. Сьогодні ефективний розвиток підприємства на тривалу перспективу можливий лише в результаті застосування досягнень науково-технічного прогресу [2]. Тому розвиток інноваційної сфери, за допомогою якої впроваджуються у виробництво інноваційні досягнення, а також обґрунтування їх ефективності залишається особливо актуальним питанням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень. Інноваційна діяльність підприємства супроводжується різноманітними ефектами. Під ефектом від інноваційної діяльності розуміють результат, наслідок, який полягає в отриманні економічних результатів від науково-технічних розробок як загалом для народного господарства, так і для кожного виробничого суб'єкта [3, с. 376].

Економічний ефект як показник результатів, наслідків не дає можливості зробити висновок про доцільність впровадження нових проектів, оскільки не повною мірою характеризує витрати на їх впровадження. Тому для обґрунтування прийняття проектних рішень розраховують економічну ефективність.